రెప్పలులేని కళ్ళు

తాడిగిరి పోతరాజు

జైలు....

'నిన్న'.... కు

'నేడు'.... కు

'రేపు'.... కు వ్యత్యాసంలేని జైలు. వారం పేరుతో గానీ, తారీఖుతో గానీ నిమిత్తంలేని కారాగారం. ఘనీభవించిన కన్నీళ్ళకు, గడ్డకట్టుకుపోయిన కాలానికి నిలయమైన ప్రిజన్. 'లాకప్పు' ల వెనుక నిద్రపట్టని రాత్రిళ్ళు. లాకప్పుల బయట అర్థవిహీనమైన పవళ్ళు. ఉదయాస్తమయాల రెక్కలపై ఎగిరివెళ్ళే సూర్యుడు–జైలుతూర్పువైపు గోపురంపై ఉదయించటం– ఎత్తయిన ప్రహరీగోడ ముళ్ళతీగె వెనుక అస్తమించటం– మినహా మార్పులేని రోజులు.

జైలులో ఒక భాగం– శిక్షలు పడిన ఖైదీలు.

....రెండవ భాగం– శిక్షలు పడని ఖైదీలు.... వీళ్ళు నేరారోపణ లేని ఖైదీలు– నేర విచారణ లేని నేరస్థులు. తమ నిర్బంధానికి కారణం అడిగే హక్కు లేని నిర్భాగ్యులు. బెయిల్‌పై విడుదలయ్యే అర్హత లేని నిస్సహాయులు. డిటెన్యూలు–

వీళ్ళు... విద్యార్థులు– విప్లవ మేధావులు– అధ్యాపకులు– ఉపాధ్యాయులు– కవులూ– కళాకారులు– శాసనసభ్యులు– పెద్దపెద్ద నాయకులు– చిన్నచిన్న కార్యకర్తలు, మొదలగువాళ్ళు. వెలుగుకోసం నిరీక్షిస్తూ సంవత్సరాలతరబడిగా చీకటిలో

క్రమ్మగిపోతున్నారు.

ఆ రోజు మధ్యాహ్నం- రెండు గంటలు.

డైనింగ్ హాలులో ఇద్దరుడిటెన్యూటు ఎదురు తిరుగుతూన్న కాలాన్ని లొంగ తీసుకొనే ప్రయత్నంలో ఉన్నారు. ఒకడు కుర్చీలో కూర్చొని ఉన్నాడు. అతను టేబుల్ పై "హిందూ" ఇంగ్లీషు పత్రిక పరచుకొని ఏకాగ్రతతో చదువు తున్నాడు. రెండవ వ్యక్తి కొద్దిదూరంలో గచ్చునేలపై కూర్చొని పలకపై వ్రాసు కొంటున్నాడు.

బయట ఎండ చిటపటలాడుతోంది.

ఆస్బెస్టాస్ రేకుల క్రింద చొక్కాలు లేని వాళ్ళ శరీరాలు చెమటతో చిటచిట లాడుతున్నాయి.

"సూడండి... ఏమైనా తప్పులున్నా యేమో ?... ఈసారి ఒక్క తప్పు కూడా లేకుండా రాశినా"... అతను లేచి లుంగీ సరిజేసుకుంటూ పలకా బలపం టేబులుపై పెట్టాడు.

పలక మీద నాల్గు ఇంగ్లీషు వాక్యా లున్నాయి. వంకరటింకరగా ఉన్న ఇంగ్లీషు అక్షరాలు. ఒక మూలనుండి మరొక మూలకు పరుగెత్తుతున్నాయి.

....'దట్ ఈజ్ ఎ టేబుల్....

......ఎ చెయిర్

... .ఎ బుక్

.... ఎ యాపిల్.... కరెక్టు- కరెక్టు- కరెక్టు....అంటూ నాలుగోదానికి 'ఇంటు' మార్కు పెట్టాడు.

"వెంకన్నా.... మొదటి మూడూ కరెక్టు ..కానీ లాస్టది తప్పు.... 'యాన్ యాపిల్' అని ఉండాలి. 'ఎ' 'ఇ'-'ఐ' 'ఓ'- 'యు'లతో కూడిన మాటల ముందు 'యాన్' ఉండాలని చెప్పా కదా ?"...

"మల్లీ ఒక తప్పు పోయిందా ?.... 'ఏ'- అంటే ఒకటి అని అర్థం. మరి 'యాన్' వాడకపోతే ఏం ?.... ఈ తిర కాపేంది ?.. ఇంగ్లీషులో." శిష్యు డన్నాడు- అనవసరమైన ఆవేశంతో.

ఉపాధ్యాయుడు తల పైకెత్తి తన శిష్యుణ్ణి చిరునవ్వుతో చూశాడు. ఇంగ్లీష్ ఫస్ట్ రీడర్ పట్టుకొన్న విద్యార్థి చిన్నవాడు- చితుకువాడేమి కాదు.

ఆజానుబాహువు.

మనిషి పొడగరి .. పొడుగ్గు తగ్గ లావు. ఎండలకు, వానలకు తట్టుకొని డాటతేలిన ముఖం దళసరి కనుబొమలు ఆ కనుబొమల క్రింద సోడా సీసాల్లోని గోలీల్లా రెండు కనుగుడ్లు. ఆ కళ్ళల్లో స్థిరత్వం, ధైర్యం, అమాయకత్వం తొంగిచూస్తున్నాయి.

"ఈ తిరకాసు నేను పెట్టింది కాదు, అది ఇంగ్లీషువాడు పెట్టిందే;.... మన తెలుగులో అచ్చులూ, హల్లులూ ఉన్నట్టు ఇంగ్లీషులో కూడా 'కాన్సోనెంట్స్'- అనీ- 'వొవెల్స్' అనీ రెండు రకాలు.... వొవెల్స్ ముందు 'యాన్' ఉండాలని

ఇంగ్లీషువాడి నియమం. వాడి భాషా నియమాలు వాడివి ... వాడు మాట్లాడ మన్నట్లు మాట్లాడటం మన ధర్మం...."

"ఇప్పుడు వాడు మనదేశం విడిచి పెట్టి వెళ్లిపోయె.... 'ఏ'- అన్నా.. 'యాన్' అన్నా 'ఒకటి'- అని అర్థమయి నప్పుడు, రెండింటిలో ఒకదాన్ని తీసేసి, ఇంకొకదాన్నుంచుకొంటే తప్పేంది?..."

"అదంతా తరువాత చూద్దాంలే ముందు నేను చెప్పినట్లు వ్రాయి."

".. నేను రాయను... ఏ యాపిల్ కరెక్టని రైటుగుర్తు పెడితేనే రాస్తాను.' మొండివైఖరితో ఇంగ్లీష్ రీడర్ టేబుల్ పై పెట్టాడు. ఉపాధ్యాయుడు హిందూ పైనుండి తల పైకెత్తి కోపాన్ని నటించ సాగాడు.

ఇద్దరి మధ్యా మౌనం. కొన్ని క్షణాలు. అంతలో వార్డర్ చక్రధర్ వచ్చాడు.

"రామరాజుగారూ మీ రిద్దరూ ఇక్కడున్నారా!.... దీవి తల్లిసిగ దరగ.... జైలుసుట్టూ తిరగలేక సచ్చి పోయినాను మీకోసం.... మీకు ఉత్తరం వచ్చింది- మీగ్గాదు. ఎంకన్నకు" అంటూ చించి పలిగిపోయిన కవరు చేతిలో పెట్టాడు. జైలర్ ఆ ఉత్తరం చదివి, డిటెన్యూకి పంపాడు- వార్డర్ ద్వారా.

కవరు బరువుగా ఉంది. కప్పపొట్టలా ఉబ్బి.

"సరిగ్గా ఒక ఏడాది సంగతులన్నీ ఒక్కసారే రాపించి ఉత్తరం ఏసినట్టు న్నారు మా వాళ్ళు...." అంటూ ఉత్తరం చదవసాగాడు.

మహారాజశ్రీ వెంకటరెడ్డి బావగారికి, బావమరిది లచ్చింపతిరెడ్డి నమస్కారములతో వ్రాయించిన ఉత్తర మేమనగా ....ఇక్కడ మనవాల్లు అందరూ మంచి గానే ఉన్నారు. మనం కౌలుకు తీసు కున్న బూవిలో పనాస జొన్నలు గిద్దెడు మాత్రమే అయినవి. ఎందు కంటే కంకి ఈనినాంక వానకురిసి సుంకంతా రాలిపోయి ఎక్కువ భాగం తప్ప కంకులయినవి. రెండు జల్లల కంకులు కొడితే ఒక గిద్దెడు జొన్నలు రాలటం గగనమయిపోయింది.

అతని కళ్ళలో తళుక్కుమంటూన్న ఆనందం.

అతని పెదవులపై చిరునవ్వులు.

అక్షరాలను పోల్చుకుంటూ మెల్ల మెల్లగా చదువుకోసాగాడు- ఆ మాటలు తతిమ్మా ఇద్దరికీ వినిపిస్తున్నాయన్న స్పృహ లేకుండా. వెంటనే ఏదో స్ఫురించినట్లు ఆ ఉత్తరం రామరాజు పైకి విసిరాడు.

"మీరు సదవండి ... నేను ఈ రకంగా చదివితే పొద్దుగూకేలాగుందని"- కామెంట్ చేస్తూ.

నోటు పుస్తకంలోని రూళ్ళకాగితాలు. ఆరుపేజీల ఉత్తరం- గొలుసుకట్టు వ్రాతలో కామాలు, ఫుల్‌స్టాపులూ

కుండా కొండప్రీటి చేంతాడులా ఉంది. ఉత్తరం మొత్తాన్ని ఒకసారి మౌనంగా చదువుకొని రామరాజు బిగ్గరగా చదవ సాగాడు.

....ఇక మాగిపైరుల ఇషయం. నీ రెండెకరాల రేగడని రెండుసార్లు దున్ని గొర్రు మూలసాలు తోలినాను. గడ్డి గాదం- నలీనలుసూ, ఏరిచ్చి మెత్తగా కుంకుమలా చేపించినాను దనియాలు చల్లుదామని. కానీ అదునులో వాన కురవలేదు. కార్తి ఎల్లిపోయినాంక ఒక్క బిట్టతడుపువాన బడ్డది. ఆ వానకు బూవి సరిగ్గా నానలేదు- ఇత్తనం పెట్టటానికి. అందుకని.... "మొలవనియ్యి.... మొలవకపోనివ్వు మనం సెడేది ఇత్తనాలేకదా"ని- ఒక్క- ఎకరంలో మాగి జొన్నలు ఏసినాము- నాగటిలో సాలు తోలి. రెండో ఎకరంలో ఉలవలు అలుకుడు చేసినాము.

రెండు పైర్లూ బాగా మొలిచినాయి- కాకపోతే పైరు పలచగా ఉంది. ఇప్పుడు మోకాళ్ళ ఎత్తయింది. జొన్న- ఉలవ కూడా పూతకొచ్చింది. ఇంకా నెల రోజుల్లో కోతకొస్తది...."

"ఆగండి... జర- ఆగండి.... రెండున్నరయింది. 'టీ' పెట్టాలి పొయ్యి మీద-ఇగ్గో... సెక్రం, పొయ్యి అంటించి 'ఛాయి' పెట్టు...." అంటూ ఒక బీడి చక్రధర్ పైకి విసిరి తానొక బీడీ వెలిగించుకొన్నాడు. బీడీ వెలిగించుకొన్న చక్రధర్ ప్రక్కనున్న కిచిన్ భాగం వైపు వెళ్ళి పొయ్యి అంటించాడు.

"ఇక చదవండి...." ముందుకు వంగి వినయంగా అన్నాడు.

....'నీ కొడుకు బాగానే ఉన్నాడు. నువ్వు జైలు కెళ్ళినప్పుడు నీ కొడుకు' అంబాడుతుండేవాడు. ఇప్పుడు బాగానే నడుస్తున్నాడు. ఉరుకుతున్నాడు. మాటలు కూడా బాగానే వత్తన్నయి.

'నీ అయ్య ఎటుపోయిండురా' అని అడిగితే,

'అచ్చిపోయిండ'ని మబ్బులంక ఏలు సూపిత్తాడు. అది ముద్దుముద్దు మాట లింటూంటే మీ అమ్మకు మొలమీద గుడ్డలు నిలవటం లేదు. "ఈడు అచ్చం వాడి- అయ్యసుమంటోడు.... ఆ సూపు సూడు బొమతలు పైకెత్తుకొని.... పెద్ద పులిలాగ...." అంటూ మనవడ్ని చంక నేసుకొని తెగ మురుసుకొంటది........

....కానీ మీ అమ్మ సంగతే మాకు అనుమానంగా ఉంది.

ఈ మద్దెన మీ అమ్మకు మతి సెడ్డట్టవిపిత్తంది. ఎక్కడ సూసినా నీ ముచ్చటే. రెండో మనిషి ఉన్నా ఇనకపోయినా నీ సంగతి గోడుగోడుగా మాట్లాడుతున్నది. జొన్న కోతకు బయలుదేరిపోతన్న కూలి జనాన్ని నడి బజారులో నిలబెట్టి........ "మా ఎంకన్న సంగతి ఎరికనే గదా!.... ఇంకా ఇడిసిపెట్టలేదు జైల్లోనే ఉన్నాడు. వాడి కోసమని నేను

మనాది పెట్టుకోలేదు. పెట్టుకొని మాత్రం సాధించే దేముంది గనక. ఇగ్గో బతికిన నాల్గురోజులూ సుకంగా బతకాలని మనం అనుకుంటాం గానీ, అది కూడా బేవనే.... ఎందుకంటే పుట్టిన పెతివోడూ బండెడు కష్టాల్లో బుగ్గయి పోవాల్సిందే. అయితే బూమిమీద బతికిన నాల్గురోజులు వాడు ఎట్టా బతికేడన్నదే ... సివరకు మిగిలిపొయ్యేది .... మన ఊరి దొర సచ్చిపోతే ఒక్కడయినా 'అయ్యో! పాపం' అన్న పాపాన పోలేదు కిరాతకపు ముండాకొడుకు– 'ఊరి పీడా పోయిం'దన్నారు. అదు బతికి వున్నన్నాళ్ళు అందమైన ఆడది కనిపిస్తే సాలు అమ్ముకోసిన అంబోతులా మోరఎత్తి పట్టుకొని సూశేవోడు. సివరకు గుడిపూజారి పెళ్ళాన్నికూడా ఇడిసి పెట్టలేదు... ఇంటున్నారు కదా వాడు చేసిన దురుమార్గాలు. నా కొడుకుని అన్యాయంగా జైలుఖానాలో పెట్టించాడు.

నా కొడుకు ఏమన్నాడు ?... సెప్పండి దరమం మాట్టాడిండు .. ..

.. "బిలాకు ఆపీసోళ్ళు ఊళ్ళో పంచిపెట్టమని ఇచ్చిన కొత్తరకం మాలిక్సెట్లు రెండొందలు నీ పెరటిలో పెట్టించుకొన్నావ్ ? . అవి, నీ తాతగాడి సొమ్మనుకొన్నావాని అడిగిండు...

"మాదిగోల్లకిమ్మన్న గవిడిబర్రెల్ని (ముర్రా)ను నీ దొడ్లో కట్టేసుకున్నావ్ అవి దొరవి బొడ్లో సెమ్మేసి ఇడిసి అడిగిండు. .

"సర్కారోడు– సన్నకారు రైతులకు పంచిపెట్టమన్న సీమఆవుల (జెర్సీ)ను నీ సుట్టాలకు తోలిపెట్టినావ్ ? .. అని పదిమంది ముందూ అడిగి పరువు తీసిండు....

"గవర్నమెంటోడు మేలురకం అంబోతుని ఇత్తనానికని ఊళ్లో పెంచాయితీకిత్తే దాన్ని దొంగతనంగా పదివేలకమ్ముకున్నావ్ !.... నీదీ ఒక బతుకేనా?

అవి బొడ్డురాయి కాడ విలదీసి అడిగిండు నా కొడుకు.... అన్ని మాటలడిగించు కున్న ఎదవ, ఎవడయినా, సీమా నెత్తు రూంటే ఏ గంగలోనో దూకి సచ్చి పొయ్యేవాడు.... కానీ మానం తక్కువ ఎదవ వాడు.... సిగ్గూలజ్జా పెట్టలేదు బగమంతుడు ఆడికి.... ఆడు ఏంజేసిందో ఎరికే గదా మీకు....

"ఉరుకులు పరుగులమీద సైకిలు మోటరెక్కి పట్నం పోయిండు. నా కొడుకు సంగం పెట్టిండని, పోలీసు తానాలో రిపోట్టుసేసి పోలీసులను తోలు కొచ్చిండు నా కొడుకుని జైల్లోపెట్టించి నాంక కూడ ఆడు అదమరిసి నిద్ర పోలేదు.... ఇంకా నా కొడుకు పార్టీ వాళ్ళొచ్చి యాడసంపుతారోనని, మిలట రోళ్ళను కాపలా పెట్టించుకొన్నాడు సచ్చేదాక.... సివరకు వాడెట్టా సచ్చి పొయ్యాడో తెలుసుగా.... నికృష్టపు సావు సచ్చిండు. ముడ్లో అరిసెమొల్లలు బుట్టి రకతం కారి కారి సచ్చిండు. పేదు కొని, పేదుకొని సచ్చిండు. వాడికి ఒక్క రోగమా?.... సవాలచ్చ రోగాలు ....పీడి జిమ్మడ...." అని తిట్టుకుంటూ మెటికలు విరచుకుంటూ అందరితో గంటల తరబడి చెబుతోంది.

ఆమె మాట్లాడేవన్నీ మంచిమాటలే కావీ, ఏదో పిచ్చివాలకం ఉంది– ఆ చూపులో,.... ఆ మాటల్లో. దొరసంగతి వచ్చినప్పుడు పిచ్చినవ్వు నవ్వుతుంటది. ఆమెకి మన ఊళ్ళో కొత్తవాళ్ళెవరూ లేరు. కానీ ఆమె అందర్నీ కొత్త వాళ్ళను పల్కరించినట్లు పలకరించి నీ సంగతి చెబుతుంటది.

మొన్నమట్టికి మొన్న, కోటేరు ఏసిన ఎడ్లను తోలుకొని నేను చేనికిపోతంటే నన్ను నడిబజార్లో నిలబెట్టి మొదలు బెట్టింది ..

"ఒరేయ్ లచ్చింపతీ .. నా కొడుకుని జైల్లో పెట్టారని నాకేం దిగుల్లేదు. ఏ వాడకు పోయినా, ఎవురిళ్ళముందు నడిసి పోయినా....

"ఎంకన్న తల్లివా?.... రా.... కూసో–"....మని,

"ఎండనబడి వచ్చినట్టుంది. 'సల్ల దాగ'మని.... 'బువ్వ తిన'మని చేతులు పట్టుకొని బతిమాలడతారు ఏ తల్లికున్న దంటావ్?– ఈ మరియాద, ఆ మరియా దంతా ఎందుకు పేత్తన్నారంటావ్? ... మా ఎంకన్న ఊరికి పేసిన మంచి పనుల మూలంగానే.... ఎవుడయినా రైతు దొరతో పేచీపెట్టుకొని.... 'ఈ యవ్వారం మాట్లాడటానికి నేను ఎంక న్నను తెచ్చుకొంటానంటే ఆడు వణికి పొయ్యేవాడు... నీ యవ్వ... నా కొడుకు పేరు చెబితేనే దొర ఉచ్చబోసుకొనే వాడు..." అంటూ బిగ్గరగా నవ్వింది.

వెంటనే ఆ నవ్వు టక్కున ఆపి వేసింది. మళ్ళీ కళ్ళు పెద్దగా పేసుకొని నావంక చూసింది. నాకు భయమేసింది.

మళ్ళీ మబ్బులంక సూత్తా మళ్ళీ మెల్లగా మొదలు పెట్టింది.

"ఇదంతా ఎందుకు సెబుతున్నానంటే లచ్చింపతీ.... మా ఎంకన్న పసిగుడ్డు వాడి అయ్య సచ్చిపోయ్యేనాటికి.... ఆరోనెలో, ఏడోనెలో . కాకపోతే ఆడి అయ్యను బగమంతుడు తీసికెళ్ళిండు, ఈళ్ళి పోలీసులు తీసికెళ్ళిపోయిన్రను. అంతే తేడా ఆ రోజునుంచి నా రెక్కల కష్టం నాది. ఎవుడి ముందూ సెయ్యి సాపకుండ ఆడ్ని బతుకించుకున్నా.... ఆ రోజునుండి ఆడి అయ్య పేరు ఎవుడికీ తెలవదు.... మన ఊళ్లో గానీ, మన ఊరు చుట్టుపట్ల పది ఊళ్ళల్లో అడ్ని... "సీతమ్మ కొడుకు ఎంకన్న" అంటారేగానీ ఏరే పేరు బెట్టి పిలవరు . ఈ జలమకిది సాలు.... బతికినన్నాళ్ళు 'పదిమందికోసం బతికినోడిదే జలమంటా నేను'.... అంటూ ఒక్కొక్కన మాటలాపి ...."బారెడు పొద్దెక్కినదాకా అరక కట్టనోడివి నువ్వేమి రైతువిరా- ఎదవ నన్నాసి.... అదిరించు ఎడ్లని"- అంటూ వాటకు అడ్డంతొలిగింది.

ఇవన్నీ ఇపులంగా ఎందుకు రాపిచ్చానంటే ఊళ్లో చిన్నా పెద్దా అంత తలా ఒక రకంగా చెప్పుకుంటున్నారు. ఏనాడో జరిగిపోయిన సంగతులను తవ్వుకొని, తవ్వుకొని మాట్లాడటం సిన్న సంగతి కాదంట. ఇదేదో 'గాలి' పట్టిందంటన్నారు కొంతమంది పెద్దమనుషులు- ఇవన్నీ పిచ్చిలచ్చనాలు. మైండు చెడిపోయింది. ఎర్రగడ్డకు తోలకపోయి పెద్ద డాకటర్లకు సూపియ్యమంటున్నారు. అయిదరాబాద్కు పోవటమంటే కరుసుతో కూడిన పని. కనీసం నూటయాభై రూపాయలన్నా కావాలి అందుకని జెత దున్నపోతుల్లో దాపటదానిని వచ్చేవారం అంగడికి తోలకపోయి అమ్ముదామను కొంటున్నాను. అమ్మమంటావో వద్దంటావో ఉత్తరం రాపియ్యి.

ఇట్లు

బావమరిది- లచ్చింపతిరెడ్డి.

రామరాజు ఉత్తరం చదవటం ముగించి నెత్తిమిద పడిన గడ్డిపరకలను విదిలించుకొని కప్పుకేసి చూశాడు.

సమతలంగా ఉన్న దూలంపై పిచ్చికలు గూడుకట్టటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాయి-

ఎన్నో గడ్డిపరకలూ, ఎంతో పీచూ, ముక్కునకరచి తెచ్చినా, గూడు కుదరటంలేదు. పరకలన్నీ రాలి పడిపోతున్నాయి.

ఉత్తరం ప్రారంభించినప్పుడు అతని కళ్ళలో అనందం అదృశ్యమైంది. నిరాశగా నీరసంగా కనురెప్పలు వాలిపోయ్యాయి. కొన్ని నిముషాలు పిచ్చుకలను మౌనంగా పరిశీలించి పెదవులు కదిల్చాడు.

"బట్టలూడదీసికోవటం- మందిని కరవటం.... ఇసుమంటివి పిచ్చిలచ్చనా

లంటారు. మా అమ్మకు పిచ్చికాదా. ఆమె మాటలన్నీ జరిగిన సంగతులే " స్వగతంలా మాట్లాడుకొన్నట్లు పొడి పొడిగా అన్నాడు.

చక్రధర్ టీ కెటిల్ తెచ్చి, టేబుల్ పై పెట్టాడు. రెండు గ్లాసుల్లో 'టీ' పంచి ఇద్దరికీ అందించాడు. వాళ్ళిద్దరూ 'టీ' చప్పరించసాగారు_ ఒకరికేసి మరొకరు చూసుకొంటూ.

"మరి ఇప్పుడు ఉత్తరం వ్రాయవా?

దీనికి సమాధానంగా " రామరాజు ప్రశ్న.

"రాయను నే నొకటి రాసి వాళ్ళింకొకటి రాశి అనవసర రామాయణం "

"ఆదేటి గురూ, స్వతంగా ఉంది ఉత్తరం రాయవా?_ పాపం ముసలమ్మ మీ అమ్మను జైలుకొచ్చి నిన్ను సూసి పొమ్మని రాయి " కప్పులో 'టీ'పోసి కావి త్రాగుతూన్న చక్రధర్ జాలిగా సూచించాడు.

"రాయను.... ఎందుకంటే మా ఊరు దగ్గరా దాపూ కాదు. కనీసం పన్నెండు రూపాయల చార్జీలు. రామా పోమా కనీసం ఇరవై అయిదు రూపాయలు. ఇక దారి కరుసు_ తిండితిప్పలూ అటుంచండి. ఈ ఇరవై అయిదు రూపాయలు వాల్లకెవురిత్తారు సెప్పండి. మా చేలో పండే జొన్నలు మాకు నాలుగు నెలల గ్రాసం. మా చేలో పనిలేని రోజున నా భార్య కూలికిపోతది. మా ఊళ్ళో ఆడమనిషి కూలి మూడు రూపాయలే. ఆ మూడు రూపాయల్లోనే బియ్యం, ఉప్పు, నూనె, చింతపండు, కరుసు లెల్లాలి. దాని సంపాదన వాళ్ళ తిండికే సరిపోదు. ఇక నా దగ్గరకు రావాలంటే రోజూ అయిదుపైసలో పదిపైసలో గురిగిలో దాశిపొదుపుసెయ్యాల ఎన్ని అయిదుపైసలయితే ఇరవై అయిదు రూపాయలు కావాలి. అందుకే నా కోసం ఎవరూ రారు జైలుకు అందుకోసమునే నేను ఎవుర్నీ జైలుకు రమ్మని ఉత్తరం రాయను . " అతని కంఠం అదోలా మారిపోయి గుటకలు మింగుతూ మాట్లాడాడు. చివరి మాటలో ఆ కంఠం బొంగురుగా, బండగా మారిపోయింది.

నిర్జీవమైన అతని కళ్ళలో స్థిరమైన అభిప్రాయాలు.

'టైం' మూడు గంటలు. చక్రధర్ పళ్ళెంపై గరిటతో కొట్టిన శబ్దం_ 'టీ' కోసం రమ్మని దీటెన్యూలకు పిలుపు. అప్పటివరకు శవాకారంలో ముసుగు తన్నిన దీటెన్యూలు గ్లాసులు పట్టుకొని డైనింగ్ హాలువైపు రాసాగారు_ ఒక్కొక్కరే.

* * *

ఒక నెలరోజుల తరువాత.

ఆవేళ సోమవారం_ ఉదయం పది గంటలు.

డిటెన్యూలు కొందరు సింగిల్ రూమ్ సెల్స్ ప్రక్కనున్న నీడలో కూర్చుని సుదీర్ఘమైన చర్చలలో మునిగిపోయ్యారు.

వాళ్ళ మాసిపోయిన గడ్డాలతో, లుంగీలు, బనియన్లపై ఉన్న అల్ప జీవులు.

నియంతృత్వాన్ని ఎదిరించి, నిర్బంధానికి తలవొగ్గని అత్యంత శక్తివంతులు. తమపై ఆధారపడిన కుటుంబ సభ్యుల శ్రేయస్సు విస్మరించిన నిస్వార్థ జీవులు.

....'ఇరాన్‌లో కల్లోలం. ఈజిప్టు ఇజ్రయిల్ యుద్ధం- నబిబియా విప్లవం-మావో మరణఫలితంగా చైనాలో వచ్చిన మార్పులు-' ఇంకా ఎన్నో ఎన్నో విషయాలు.

వాళ్ళ పెదవులపై.... ఉద్యమాలు-పోరాటాలు.

వాళ్ళ కళ్ళల్లో....సుదూర అందాలను చూసే టెలిస్కోపులు.

భూమిచుట్టూ పరిభ్రమించి, పరిభ్రమించి ఇండియా కొచ్చారు వాళ్ళు. మళ్ళీ ఇండియాలో బహుళజాతి సంస్థల పెట్టుబడులను చర్చింపారు. దేశంలో ఎమర్జెన్సీ కాలంలో సంభవించిన పరిణామాలు, ప్రభుత్వ ప్రకటనలలోని అంతర్యాన్ని లెక్కలువేసి ఊహాగానాలు చేయసాగారు.

"అందువలన....వచ్చే నెలలో కొందరిని విడిచిపెట్టవచ్చు"- ఒకరి ఊహ.

"మీ అంచనా తప్పు.... మీ రనుకున్నట్టు ఎవర్నీ విడిచిపెట్టరు.... ఇదిసి పెట్టేవాళ్ళయితే ఈ సంవత్సరం కొత్త డిటెన్యూలను జైళ్ళల్లోకి పంపరు... "

వెంకన్నగొంతు ఖండించింది.

ఆ చర్చలకు అంతరాయం కల్గింది.

"ఇదిగో మైసూర్‌పాక్ ముక్కలు-అరటిపళ్ళు. డాక్టర్‌సాబ్ పంపారు-తలా ఒక అరటిపండు ఒక మైసూర్ పాక్... " అంటూ పెద్దగా కేకలువేసి కొంటూ వచ్చిన వార్డర్ చక్రధర్ వాటిని పంచ్యాకం చెయ్యసాగాడు- ఎయిర్ బ్యాగ్‌నుంచి.

డిటెన్యూలను చూడటాని కొచ్చిన భార్యాపిల్లలూ, తల్లిదండ్రులూ వాళ్ళ కోసం మిఠాయిలు తీసుకొస్తారు- హాస్టల్స్‌లో ఉండే విద్యార్థులకు తెచ్చినట్లు. వాటిని అందరికీ పంచిపెడతారు.

"డాక్టర్ రఘునాధంబాబుగారి భార్యా-కొడుకూ వచ్చారు ఇంటర్వ్యూకి. ఇంటర్వ్యూలో ఆ అమ్మగారితో మాట్టాడటం మానేసి కొడుకుని పట్టుకొని కంటికి, మంటికి ఏకధారగా ఏడిశేసినాడు ....పక్కనున్న సి. ఐ డి. ఇనస్పెటర్ బాబు కూడా కళ్ళనీళ్ళు పెట్టేసుకున్నాడు ... ఆ బాబుకు కొక్కడే కొడుకంట ఎంకన్నకు నాగ... "

గోదావరి జిల్లాల తెలుగు యాసతో చెప్పుకుంటూ వాటిని పంచుతున్నాడు.

"పట్టు గురూ.... చెయ్యి సాపు.... ఇంకా చాలామందున్నారు.... మీ అమ్మ

మొన్న శనివారం నీకోసం ఏరికొనక్కా-లన్నా తేలేదా?. ఏటి తెచ్చిందో ఎవరికీ పెట్టెయ్యకుండ, గప్‌చిప్‌గా తినీశినావ్. ఎంకన్నా...." అంటూ వెంకన్న చేతిలో పెట్టాడు.

వెంకన్న నిర్ఘాంతపొయ్యాడు. కొద్ది క్షణాలు గుర్తుప్పగించి చక్రధర్ కేసి చూసి.... "మా అమ్మనా?.... ఎందు కొచ్చింది? రాలేదే?...." అన్నాడు.

"రాలేదా?.... వచ్చింది వెంకన్నా.... అయితే నిన్ను ఇంటర్‌వ్యూకి పిలవలేదా మొన్న?. "

"పరాచికా లాడకు... నిజంగా మా అమ్మ వచ్చిందా?...."

"నిజంగా వచ్చిందాంటే?.... నేను అబద్ధం చెబుతున్నా ననుకొంటున్నా వేటి?... నీతో పరాచకమేటి నాకు.... వచ్చింది మి అమ్మనే.. మొన్న శనోరం నాడు నేను నల్లటోపీవాళ్ళను ఎంటబెట్టేసు కొని గేటుబయట తోటలో పాదులు చేయించటానికి పోతున్నాను... అప్పుడు రావిచెట్టుకింద కూసోని ఉంది మీ అమ్మ ....ఈమెను ఎక్కడో చూసినట్టుందని బుర్ర గోక్కున్నా ...అప్పుడే నీ ముఖం గ్యాపకమొచ్చింది .."

"నువ్వు ఎవర్నో సూసి మా అమ్మ అనుకొంటున్నావ్.... మా అమ్మ ఎట్టుంది సెప్పు?..." వెంకన్న కళ్ళలో సందేహం.

"లేదు వెంకన్నా..." సత్తె పెమాణంగా చెబుతున్నాను. మీ అమ్మనే నయ్యా ... నీకులానే నల్లగా ఉంటది.. కానీ నీ అంత ఎత్తు లేదు. అంతే.... నువ్వు మీ అమ్మ నోటిలోనుండి ఊడి పడినావనిపిస్తది అనుమాన మెందుకని నేను ఆమె దగ్గరకు పోయి 'నువ్వు ఎంకన్న తల్లివా'వి అడిగేశినాను. 'ఔవ' న్నది. ఇక్కడగాదు- అక్కడ కూసో మని' సూపెట్టి నేను పైలోకి ఎల్లిపో నాను .. చానా కట్టంగ అంగలేత్తూ నడి సింది గేటుకాడికి.... వంకాయరంగు ముతక పీరె కట్టకుంది"....

"సెక్రం .. ఇక చెప్పకు.... ఇక ఇవరాలు అనవసరం మవ్వు సూసింది మా అమ్మనే .. కానీ ఆ లంజకొడుకు జెయిందర్, నాకెందుకు ఇంటర్‌వ్యూ ఇయ్యలేదు. దొంగ బాడఖోవ్ "...అవే శంతో వెంకన్న ఊగిపోసాగాడు. అరటి పండు, మైసూర్‌పాక్ విసిరి పారేశాడు. కళ్ళలో చింతనిప్పులు మండాయి.

"వెంకన్నా .. తొందరపడకు.... వాస్తవ విషయం పూర్తిగా తెలుసు కొందాం"....మిత్రులు హెచ్చరించారు- తినటం ఆపేసి

"వారానికి రెండు ఇంటర్‌వ్యూ లివ్వా లని గవర్నమెంటు రూలుంది కదా! ... మరి నా కెందుకివ్వలేదు.... రాకరాక మా అమ్మ నన్ను సూడటానికొత్తే అడు నాకు ఇంటర్‌వ్యూ ఇవ్వలేదు.... ఏమిటీ అన్యాయం!...." కోపంతో దుఃఖంతో

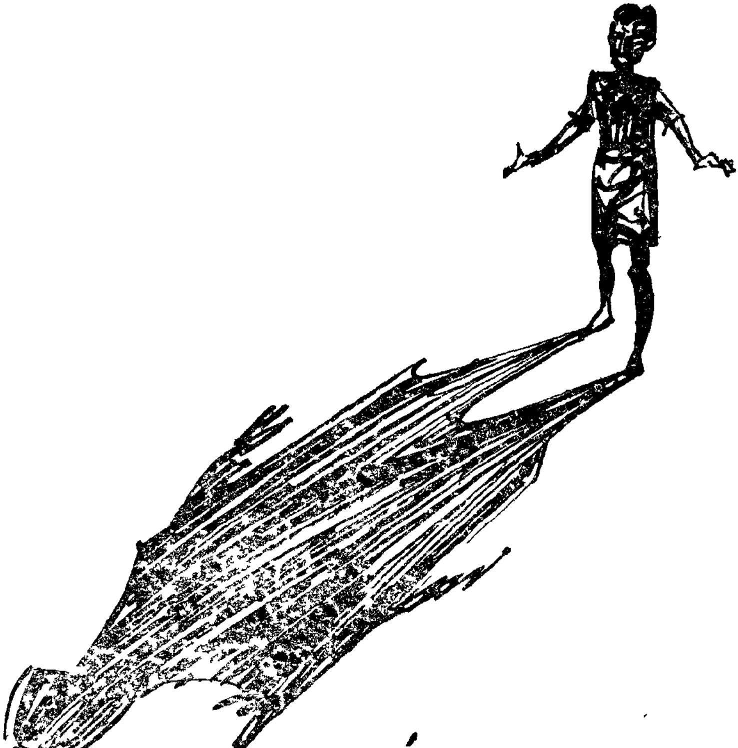

ఊగిపోతూ బిగ్గరగా కేకలు వేయ సాగాడు. ముఖమంతా చిరుచెమటలతో వాడిపోయింది. పెదవులపైన, ముక్కుపైన ఉన్న సన్నని నరాలు కంపించ సాగాయి

"సెక్రం. గేటులోకి పోదాం పద... వాణ్ణి ఈయేళ తంతాను. మపం తప్పు చేసినా సెయ్యకపోయినా ఈడ ఉండక తప్పదు. కాబట్టి వాణ్ణి తన్ని ఇక్కడ ఉండిపోతాను. జైలర్‌ను తన్నిన పేరుంటది నాకు.... ఛలో- నీ యవ్వ...." అంటూ విపరీతమైన కోపంతో ఒణికిపోతూ ఒక బీడి వెలిగించాడు.

"అంతే గురూ... మీరు ఎలాగయినా పెళ్ళాం పిల్లలకు దూరమైపోవారు. మిమ్మల్ని ఇంతలో ఇడిశిపెడతారన్న ఆశ లేదు. మరి మీరు ఈ కొడుకులకు ఎందుకు లొంగుండాలో నాకు చెప్పు, నేనంటే నేను డబుల్ మర్డర్ చేసి జైలు కొచ్చేసినాను. మరి మీరు రాజకీయం మనుషులు.... దిపెన్యూలు.... మీరెందుకుండాలిక్కడ నాకు లాగ.... జైలర్ సంగతి తేల్చుకోవాల్సిందే.... దరమం తప్పిన పతి ఎదవనూ బుద్ధి

చెప్పాల్సిందే.... ఇష్టమొచ్చినట్లు ఇడిసి పెట్టాల్సిందే......" అందరికీ పంచి పెట్టగా మిగిలిన మైసూర్‌పాక్‌లూ, అరటిపండ్లూ మెత్తగా తింటూన్న చక్రధరం, ఆవేశరహితంగా, లయబద్ధంగా హుందాగా ఉపన్యాసమిచ్చాడు.

బీడీ వెలిగించిన వెంకన్న నాల్గు దమ్ములు లాగి అవతల పారవేశాడు. జైలర్‌ను కొట్టాలన్న ఆలోచన దృఢంగా మారినట్లు ఛాతీ ఎత్తుగా ఉబ్బింది. పిడికిళ్ళు బిగుసుకున్నాయి. పెద్ద పెద్ద అంగలు వేస్తూ ఆఫీసువైపు కదిలాడు.

"వెంకన్నా.... జైలర్‌ను ఏమీ అనకు.... అందరం పోదాం. ఉండు... మేం అడుగుతాం సూపరిడెంట్‌ని–" అని కేకలు పెడుతూన్న జంగన్న– రామరాజులు అతన్ని అనుసరించబోయ్యారు.

"మీ రెందుకూ?... ఒకవేళ ఆ మాట వాస్తవమయితే వాడు శిక్షార్హుడే ... వాడికొకసారి తన్నులు తగలాలి.. జెయిలర్ తప్పుకు యాక్షన్ తీసికోకపోతే రేపు మనం నిరాహారదీక్ష చెయ్యాలి.... ఎన్నో అన్యాయాలు జరుగుతున్నాయి ఈ జైల్లో"... అంటూ విద్యార్థి డిసౌజ్యాలు వాళ్ళను ఆపివేశారు.

* * *

జెయిలర్ ఆఫీసులో జరుగుతూన్న గొడవ విని అందరూ బయటికొచ్చారు. వార్డర్స్ డ్యూటీలో ఉన్న పోలీసులు అందరూ రాబందుల్లా అక్కడ వాలారు. జైలర్ మీదకు ఆవేశంగా పోతూన్న వెంకన్నను ఇద్దరు పోలీసులు గట్టిగా పట్టుకొన్నారు. జైల్లో నేసిన దుప్పట్లను మడతలు వేస్తూన్న ఖైదీలు ఆ గోలంతా విని, పని మానివేసి అక్కడ గుమిగూడారు.

అంతా గందరగోళ పరిస్థితి.

వాళ్ళిద్దరూ ఎందుకు ఘర్షణ పడుతున్నారో ఎవరికీ అర్థం కావటంలేదు. వెంకన్న తనమీదకు ఎందుకు దౌర్జన్యంగా వస్తున్నాడో జైలర్‌కు స్ఫురించటం లేదు.

ఆ కేకలూ అరుపులూ విని జైలు సూపరిడెంట్ ఆఫీసు బయటికొచ్చాడు– హేట్ నెత్తిన పెట్టుకొని. నాజూగ్గా లాఠీ ఊపుకొంటూ.

"సింగిల్ సెల్‌లో వేయించమంటావా నన్ను... నేను మామూలు ఖైదీనను కొంటున్నావా?... నేను డిసౌజ్యాని గ్యాపకముంచుకో, మామూలు ఖైదీలను బెదిరించినట్లు బెదిరిస్తే నీ అంతు సూస్తా...." గాలిలో చేతులూపుకుంటూ రొప్పసాగాడు– వెంకన్న.

"ఏమిటి సంగతి? .. ఎందుకు మీరంతా గుమిగూడారు. ఎక్కడివాళ్ళక్కడ వెళ్ళిపోండి"... అధికార కంఠంతో హెచ్చరించాడు సూపరిడెంట్.

"చూడండి సాబ్. అతను వచ్చిన విషయం ఏమిటో చెప్పకుండా నన్ను కొట్టటానికి ప్రయత్నించాడు.... నానా

బూతులూ తిట్టాడు...." జైలర్ అభియోగం- ఉర్దూలో.

ప్రశ్నార్థకంగా వెంకన్నపై చూపు నిలిపాడు- సూపరిండెంట్.

"సార్.... నా జైలుజీవితంలో నా కోసం ఎవరూ రాలేదు. రాకరాక నా తల్లి -ముసలమ్మ నచ్చిపోవటానికి సిద్ధంగా ఉంది. నన్ను చూసిపోదామని వస్తే పర్మిషన్ ఇవ్వలేదు ఈయన.... మా ఊరు దగ్గరా దపూ కాదు. నల్లగొండ జిల్లాలో ఒక మారుమూల పల్లె ...... చదువురానివాళ్ళకూ, డబ్బులేనివాళ్ళకూ, పలుకుబడి లేనివాళ్ళకూ ఈ జైల్లో స్థానం లేదా ? పేదవాళ్ళంటే ఇతని దృష్టిలో పశువులకన్నా హీనం.... ఒక్కసారి... ఒక్కసారి, మా అమ్మను చూడటానికి నోచుకోలేదా ? నేను"....

అతని కంఠం రుద్ధమై రెండు కన్నీటి బొట్లు అతని చెంపలపై జారిపొయ్యాయి.

"ఎందుకు పిలవలేదు వాళ్ళమ్మను.... మీరుచేసే తప్పుడుపనులకు నేనువిమర్శకు గురికావలసి వస్తుంది. నాకు చెడ్డపేరు తెప్పించటానికి కాకపోతే, వెంకన్న తల్లికి ఎందుకు ఇంటర్వ్యూ ఇవ్వలేదు.," అధికార దర్పం ఉట్టిపడే కంఠంతో ఉర్దూలో ప్రశ్నించాడు.

ఆ మాటలు జైలర్‌లో కొంత తొట్రుపాటును కలిగించాయి

"మొన్న వీరితల్లి ఇంటర్వ్యూకోసం రాలేదు సాబ్.... శనివారం ఇంటర్వ్యూ కోసం దరఖాస్తులిచ్చిన లిస్ట్ చూడండి... వెంకన్న కొరకు ఎవరూ రాలేదు."- ఖచ్చితంగా చెప్పాడు జైలర్.

"సరిగా చూసి మళ్ళీ ...నాతో అనవసరంగా వాదించకు. ఆ లిస్టంతా సరిగా వెదికి ఆమె ఉంటే ఈరోజు ఇంటర్వ్యూ ఏర్పాటు చెయ్యి".... ఆజ్ఞాపించాడు సూపరింటెండెంట్ లోనికి వెళుతూ.

"యస్ . సార్".. శెల్యూట్ కొట్టాడు జైలర్.

మామూలు వాతావరణం నెలకొన్నది. ఎవరి పనుల వారు చేసికోసాగారు. జైలర్ తన టేబుల్‌ముందు కూర్చున్నాడు. శనివారంనాటి డిటెన్యూల ఇంటర్వ్యూల లిస్టుని గుచ్చిగుచ్చి చూశాడు. వెంకన్నకోసమై ఇంటర్వ్యూకి ఎవరూ రాలేదు.

"ఏదీ మీ అమ్మ అప్లికేషన్....నువ్వే చూసుకో లిస్టు"... జరిపాడు ఆ కాగితాలను. అతనికి ఏమీ పాలుపోలేదు. అంతా అయోమయంగా ఉంది చక్రధర్ మాటలు నమ్మి జైలర్‌పై నోరుపారేసుకొన్నందుకు తనను తానే నిందించుకో సాగాడు.

"మీ అమ్మ పేరు సీతమ్మ కదూ ? .... ఇదిగో సార్ ఖైదీల ఫైలులో ఉంది".... టేబుల్ ప్రక్క చాపమీద కూర్చున్న వార్డర్లలో ఒకరు స్లిప్ అందించాడు- బొటనవ్రేలు గుర్తున్న కాగితాన్ని.

"అట్లాగా ఏదీ!" జైలర్ ఆ కాగితం అందుకున్నాడు. ముఖం వెల వెలా పోయింది. మళ్ళీ వెంటనే ముఖం గంభీరంగా మారిపోయింది.

"ఇదిగో వెంకటరెడ్డీ ఇందులో నీ గూర్చిన వివరాలు ఏమీ లేవు—నీ ఇంటి పేరు లేదు. తండ్రి పేరు లేదు. నువ్వు యావజ్జీవ ఖైదీవనిగానీ, సాధారణ ఖైదీవనిగానీ, బాల నేరస్థుడవనిగానీ వివరాలు లేవు. 'ఆమె నీ తల్లి'— అని నేను కలగనాలనా "– అన్నాడు.

తల్లి అమాయకత్వానికి, అసహాయతకు లోలోన కృంగిపోయాడు.

"మొన్న మా వెంకన్నను చూపియ్యండయ్యాంటూ నల్లని ముసలమ్మ అందర్నీ అడిగిన మాట నిజమే సార్. కానీ మన జైల్లో ఉన్న తొమ్మిది మంది ఖైదీలలో ఈ పేరుగలవాళ్ళెవరూ లేరు. అందుకని ఇక్కడ లేడని పంపించాం. ఆమె ఒక్కమాట 'పొలిటికల్ డిటెన్యూ' అన్నట్లయితే ఈ గొడవంతా ఉండేదే కాదు. దానికి మనమేం చేస్తాం" జైలర్ మాటలను సమర్థిస్తూ వార్డర్స్‌లో ఒకరు అంటున్నారు.

"ఖైదీలలో లేకపోతే డిటెన్యూలలో చూడవచ్చు కదా. అన్నీ వివరాలు కాకపోతే" అంటూ దిగ్గున లేచాడు. పొంగులు వారుతూన్న దుఃఖాన్ని అణచుకుంటూ బరువైన గుండెలతో బయలుదేరాడు—తన తల్లి అమాయకత్వాన్ని ఆలోచిస్తూ.

తన తల్లికి 'జైలు' అంటే నేరస్థుల నిలయమన్న భావన తప్ప మరొకటి లేదు. తన కొడుకు ఏ రకమైన కారణాల వలన నిర్బంధించబడ్డాడో తెలియని అమాయకురాలు ఆమె. పాపం ఆమెకు కనీసం కట్టుకోటానికి సరియైన చీరె కూడా లేకపోయి ఉండవచ్చు. ఏదో ముతక రకం పాతచీరె కట్టుకొని ఉండవచ్చు. పేదరికం ఉట్టిపడుతూన్న తన తల్లి వేషభాషలు చూసి ఆమెనొక డిటెన్యూల తల్లిగా భావించి ఉండరు జైలువాళ్ళు. ఏ మర్డరర్ తల్లిగానో, ఏ జేబుదొంగ తల్లిగానో భావించి వెళ్ళగొట్టి ఉంటారు.

ఆ విధంగా ఆలోచిస్తూ 'బ్యారక్స్' కేసి వెళ్ళబుద్ధి కాక అరటిచెట్ల నీడలో కూలబడిపొయ్యాడు.

* * *

పదిహేనురోజులు గడిచిపోయ్యాయి.

ఆరోజు సాయంత్రం. ఆరుగంటలు. పోలీసులు డ్యూటీలు మారుతున్నారు. ఎత్తయిన ఆ జైలుగోడలమధ్య సంధ్య చీకట్లు దట్టంగా కమ్ముకోసాగాయి. పగలంతా విరగబూసిన గులాబీల రేకులు రాలిపడిపోతున్నాయి.

డైనింగ్ హాలులో వెంకన్న మెస్ లీడర్‌గా తన బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్నాడు. గోధుమరొట్టెలు పీటపై రుద్దు

నీ తల్లికి, నీ భార్యకి పోట్లాటవస్తే నీవు ఎవరివైపు పలుకుతావు. పోట్లాట ప్రొద్దున్న వస్తే తల్లి వైపు, రాత్రికి వస్తే పెళ్ళాం వైపు

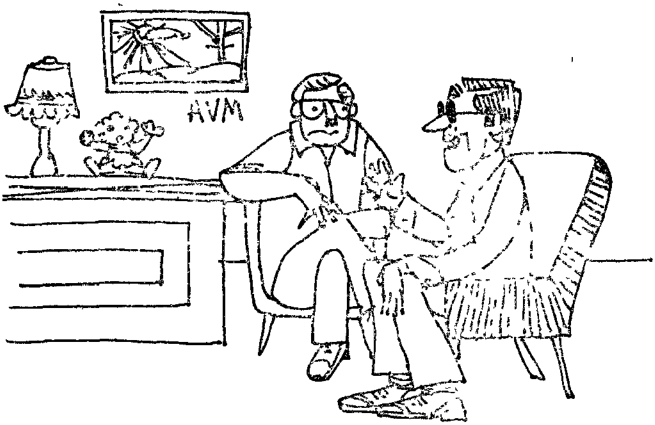

తున్నారు. వంట డ్యూటీపడిన నలుగురు దిబెన్యూలు పిండి పిసుకుతున్నారు.

వెంకన్నకు ఉత్తరం అందించి వెళ్ళి పోయాడు వార్డర్. చించి చదవబడిన ఉత్తరం. తెల్లటి పిండిచేతులతో ఉత్తరం మడతలు విప్పి చదువుకోసాగాడు.

మహారాజశ్రీ వెంకటరెడ్డి బావగారికి బావమరిది లచ్చంపతిరెడ్డి నమస్కారములతో వ్రాయించిన ఉత్తరం ఏమనగా....

మీ తల్లి సీతమ్మగారు పోయిన బుధవారంనాడు కాలంచేసింది. ఆమె సచ్చిపోయినప్పుడు ఆయినవాళ్ళం మనం ఎవరమూ లేము. ఇక వారం రోజులకు సచ్చిపోతదనంగ ఆమె నిన్ను ఎతుక్కుంటూ వచ్చింది. ఆమె 'నల్ల'మ్మ కాని 'పెరుగ'మ్మ కాని ముప్పయి రూపాయలు బిస్సువార్డీల కోసమని ఎనకేసింది.

ఆమెకు అయిదారు నెలలనుండి, నీరు సూపించి, కాళ్ళూ సేతులూ తంబాల్లాగ అయిపోయినయి.

"ఈ బొందిలో జీవుడు ఎల్లిపోయ్యేలోగా మా ఎంకన్నను ఒక్కసారి సూసి సచ్చిపోతా!... వాడ్ని ఎటుతిరిగీ ఇడిసి పెట్టరు. నేనే ఎల్లి సూసిరావాలి.... కొడుకుని ఇడిసిపెట్టేదాక నేను బతకను" అని సెబుతూండేది ముసలమ్మ

మీ అమ్మకు సదువురాదు కానీ సాలా దయిర్నం కలది.

నిన్ను సూడాలని బయలెల్లినప్పుడు– 'దగ్గరా దాపా.... నువ్వు ఒక్కదానివే పొయ్యేరాలేవు .. ఎక్కడయినా అర్దం బడిపోతే అక్కడ మనకు దిక్కెవడని–

నాల్గురోజులు ఆగమని' మొత్తుకున్నాం. అయినా ముసలమ్మ ఇనిపించుకోకుండా వెళ్లింది.

పదిమైళ్ళు కాలినడక నడిసి సూర్యాపేట చేరి వరంగల్లొచ్చిందంట. 'మా ఎంకన్నను సూపియ్యమంది. 'మా ఎంకన్నను ఈడనే పెట్టిండ్రంట'- అంటూ జైలుముందు ఒక రోజంతా కూసున్నదంట. అందర్నీ దణ్ణంపెట్టి అడిగిందంట. 'లేద'ని సెబితే కంటతడి బెట్టుకుంటా ఇంటికి తిరిగొచ్చింది.

మొన్న బుదవోరం పొద్దుగాల్నే అమెకింత బెట్టి మేం పొలం పోయినాం. మాగినొచ్చిన ఒక్క మునం కోతకోసినామో, లేదో, మా ఎనకనే మనిషొచ్చింది... ఎంకన్న తల్లి ఎల్లిపోయిందని.

మంచంలో పడుకొని ఒక్కచే ఎర్రికేక పెట్టిందంట.

"ఎంకన్నా!... కొడుకా!.... వచ్చావా!.... నీకోసమే, ఇన్నాళ్ళూ బతికినా-" అని లేచి ఎనక్కి ఇరుసుకొని పడిపోయిందంట. ఇరుగుపొరుగంతా చేరి గొంతులో నీళ్ళు పోశారంట. గుటక బడలేదంట. అమె కళ్ళరెప్పలు మూతబడకుండా అట్లాగే సూత్తన్నయి- నీకోసం ఎదురుసూత్తన్నట్టుగా.

మనం అనుకుంటాం గానీ, నువ్వొత్తే మాత్రం పొయ్యేపానం ఆగుద్దా- మన పిచ్చిగానీ. అవిడ పొయ్యేరోజు వచ్చింది ఎల్లిపోయింది. నువ్వు దిగులు పెట్టుకోమాకు. దిగులుపడి నువ్వు మాత్రం సేసేదేముంది? పోయిన మనిషి తిరిగి రాదు కదా?

ముసలమ్మ గొప్ప అదురుట్టం కలది. దాని బలగమంతా వచ్చారు. ఆమెను పారేత్తానికి. పైవచ్చే బుదవోరం పెద్ద దినం. అప్పటికి నువ్వు శెలవు తీసుకొని రావల్సింది.

నమస్కారములతో
బావమరిది- లచ్చింపతిరెడ్డి.

ఆ ఉత్తరం చదివిన వెంకన్న బావురుమని ఏడ్వలేదు.

గుండెల్లో గుబులును, సుళ్ళుతిరుగుతూన్న బాధను పెదవులమధ్యన నొక్కిపట్టాడు. కొరడుకట్టిన దీపంలా ముఖం కాంతివిహీనమైపోయింది. పిండి పిసికి అరిపోయి బిగుసుకుపోయిన చేతివేళ్ళను లాక్కుంటూ కూర్చున్నాడు.

అతను ఎంతో కాలంగా- పవిత్రంగా అపురూపంగా దాచుకొన్న తల్లి స్మృతులు కళ్ళముందు పరిభ్రమించ సాగాయి. చివరిసారిగా తన కొడుకుని చూడగలిగానన్న ఆనందం మిగుల్చుకోకుండా చనిపోయిన తనతల్లి, ఆ రోజు తనకోసం జైలుఎదుట రావిచెట్టుక్రింద ఆ ముసలి హృదయం ఎంత తల్లడిల్లిపోయిందో ఊహించుకోసాగాడు.

తనకోసం జైలుఎదుట ఒక రోజంతా పడిగాపులు కాచి, కాచి ఎంత దయనీ

యంగా వెళ్ళిపోయిందో ఆమె. గేటు నుండి వస్తూపోతూన్న ఖైదీల ముఖాలను పోల్చుకుంటూ తనకోసం ఎంత వెతికాయో ఆ కళ్ళు. తన అవసాన దశలో తన కడుపుపంటను ఆఖరిసారిగా చూసి పోటానికొచ్చిన ఆ కళ్ళు తనకోసం ఎంత నిరీక్షించాయో.... తన కొడుకు ఈ జైల్లో లేడని నిర్దాక్షిణ్యంగా జైలర్ పంపినప్పుడు, ఎంత నీరసంగా తన కాళ్ళు వెనక్కి తిరిగి వెళ్ళిపొయ్యాయో—....ఎన్నో అనుభూతులతో, జ్ఞాపకాలతో హృదయం స్పందించసాగింది. కానీ బొటబొటా కన్నీరు కార్చలేదు. అవి ఏనాడో ఇంకిపొయ్యాయి.

అతని తల్లి మరణవార్త విన్న డిటెన్యూలు ఒక్కొక్కరే ఆ డైనింగ్ హాలువద్దకు రాసాగారు.

“మీ తల్లిగారు పోయారట....పాపం ....ఏమైనా జబ్బా?....”

“ముసలమ్మ లెండి.... పండుటాకు లాగానే రాలిపోయింది...” క్లుప్తమైన సమాధానం, తడిఆరిపోయిన గొంతుతో.

“ఈ ఉత్తరం చూపెట్టి ‘టెంపరరీ రిలీజ్’— కొరకు అప్లయిచెయ్యి. కనీసం దినాలకయినా చేరుకో....”

“అసలు మనిషి పోయినాంక ఈ దినాలూ, పిండాకూళ్ళూ దేనికి?.... మనిషి చచ్చిపోయినమాట నిజమైనా, పోలీసోళ్ళు ‘నిజమ’ని రాసేదాకా గవర్నమెంటు నమ్మదు. అదొక ఒడిసిపోని కత.... అందుకనే ఇడిసిపెట్టేదాకా నేనే పైరవీ చెయ్యదలుచుకోలేదు....” నిశ్చలమైన జవాబు.

ఆ మాటల్లో సూర్యకాంతినీ, చీకటినీ సమదృష్టితో చూసే గంభీరత.

ఆశించిన ఆశయంకోసం, అన్ని కష్టాలూ పడే ధీరోదాత్తత.

ఇంటికి వెళ్ళాలన్న ఆరాటం లేదు. తన వాళ్ళకు ఉత్తరం వ్రాయాలన్న ఉత్సాహం లేదు. అయినవాళ్ళను ఇంటర్వ్యూకి పిలిపించుకోవాలన్న తపన లేదు.

హిమాలయాల్లా అచంచలమైన వ్యక్తిత్వం.

జైలంతా శూన్యంగా, బోసిబోసిగా ఉంది. సంధ్యాకాంతులు అంతరించి పూర్తిగా చీకటి అవహించింది. నల్లని ఆకాశంలో మిణుకుమిణుకు మంటున్నాయి— శతకోటి నక్షత్రాలు— ఉరితీయబడిన అమరవీరుల శిరస్సుల్లా. కత్తిరించి పారవేసిన చిటికెనవ్రేలు గోరులా— పారిపోయిన చంద్రుడు తూర్పువైపు సెంట్రీగోపురంపై నిలబడ్డాడు. శవాన్ని పారవేసి వచ్చిన బంధువుల్లా వెంకన్న చుట్టూ మౌనంగా నిలబడ్డారు డిటెన్యూలు.

ఏకాకితనం నిండిన జైలు— మానవుల మధ్య నిర్మానుష్యత్వం నిండిన జైలు. ‘నిన్న’కు— ‘నేడు’కు— ‘రేపు’కు— వ్యత్యాసంలేని జైలు.